

TRIBUNA ECONOMICĂ®

32
2015

■ Decanul presei economice românești

■ Primul săptămânal economic de elită

CONSULTANȚĂ

- Avizul de inspecție fiscală
- Desfășurarea inspecției fiscale
- Modificarea actului constitutiv

RESURSE UMANE

- De ce se revine la pensiile de lux?
- Rata șomajului

MANAGEMENT

- Simplificarea fiscalității
- Detașările internaționale

FISCALITATE

- Creanțe fiscale
- Măsuri fiscal-bugetare

CONTROL

- Rambursarea TVA către persoanele nestabilite în România

ADMINISTRAȚIE

- Achizițiile publice - noi reglementări

CONSILIER JURIDIC

- Transmiterea contractului către o altă persoană
- Insolvența și desfacerea contractelor de muncă
- Sancțiuni mai dure pentru practicile de concurență neloială

www.tribunaeconomica.ro

STRUCTURILE AGRARE

STRUCTURILE AGRARE ROMÂNEȘTI DUPĂ 25 DE ANI (I)

„IDEEA esențială pentru progresul agriculturii este ca fiecare agricultor să producă mai mult și să câștige mai mult, pentru ca din prosperitatea fiecăruia să rezulte prosperitatea generală”.

„Mica cultură, țărănească, poate spori la maximum avantajele care-i sunt specifice și poate realiza, de asemenea, avantajele specifice marii culturi pe o singură cale: cooperarea.”

Gheorghe Ionescu Șişești

I. Structurile agrare – factor determinant în dezvoltarea agriculturii

AGRICULTURA – nimic mai actual și important pentru economia românească – prin funcțiile sale principale: asigurarea securității alimentare a populației, valorificarea resurselor naturale și umane, gospodărirea durabilă a spațiului rural, cererea sporită de mijloace de producție și servicii pentru aplicarea tehnologiilor moderne, cât și prin funcțiile sale integratoare între industrie și servicii, furnizează mijloacele de producție care procesează/condiționează și comercializează produsele agricole.

○ Nivelul de dezvoltare al agriculturii în evoluția sa istorică a fost condiționat de structurile agrare, de mărimea exploatațiilor și fermelor agricole, respectiv gradul de dotare și intensificare a producției agricole. De fapt, reformele agrare realizate în epoca modernă și contemporană în decursul a 150 de ani, la fiecare sfert de veac, nu au găsit căile de rezolvare raționale a unor structuri durabile, considerându-se că dreptul de proprietate este un drept natural, deci toată lumea are dreptul la proprietate, devenind hotărâtor principiul de utilitate și funcțiune socială a pământului prin asigurarea subzistenței agricultorilor.

○ Acest fapt este atestat și de ultima reformă agrară realizată în urma evenimentelor din decembrie 1989 când, odată cu restabilirea și stabilirea dreptului de proprietate pentru trecerea la economia de piață, s-au distrus structurile agrare economice realizate prin sacrificiu și munca generațiilor de după război. Sintetic, structurile agrare până în 1990 erau definite prin: 3.776 cooperative agricole de producție, 411 întreprinderi agricole de stat, 600 de asociații economice și 114 unități de producție și cercetare, cu teritoriul comasat, profilate și organizate în cadrul a 24.000 de ferme, 776 ferme și complexe pentru vaci de lapte și taurine la îngrășat, 98 complexe și ferme de creștere și îngrășare a porcilor, 138 de ferme și complexe avicole, 676 silozuri și baze de recepție, 66 de fabrici de nutrețuri combinate, 740 de unități de prestări servicii etc.

Și aceasta pentru că nu s-a evaluat corect stadiul în care ajunsese economia în general – nici în socialism, nici în comunism, ci un capitalism monopolist de stat – și agricultura în special, care prin structurile de producție realizate depășind limitele tehnice, economice și organizatorice ale micilor gospodării și care nu trebuiau lichidate, ci transformate în societăți/asociații comerciale, corectată retribuția și adoptarea rentei pentru proprietari și participarea la profit. Căci asemenea structuri agrare, cu exploatații și ferme cu teren comasat, profilate și organizate, ofereau condițiile valorificării optime a resurselor naturale, a capitalului și a forței de muncă, a dotării și echipării tehnice (3,1 mil. ha irigații, 3 mil. ha desecări, 2,7 mil. ha combaterea eroziunii solului, a centrelor de producție, a sistemii de mașini și tractoare etc.) aplicarea unor sisteme de agricultură corespunzătoare condițiilor natural-economice fiecărei unități, în concordanță cu zonarea producției agricole și recomandările cercetării științifice.

Astfel, privatizarea, respectiv reconstituirea și constituirea dreptului de proprietate au distrus structurile agrare – ponderea revenind gospodăriilor de subzistență cu dimensiuni

sub 3 ha, ceea ce a însemnat revenirea la sistemele tradiționale de agricultură, specifice perioadei ce a urmat imediat după Primul Război Mondial. Desigur, țărănul proprietar este un element de stabilitate, de echilibru social, dar aceasta nu este suficient în condițiile lipsei de capital, de dotare și, de ce să nu recunoaștem, de pregătire pentru o agricultură de performanță, căci acesta nu a beneficiat de continuitatea evoluției fermei familiale ca în țările occidentale.

Și așa, a fost reluat ciclul fenomenului agrar românesc – o reformă agrară la fiecare sfert de veac – căci acum și UE recomandă asocierea și cooperarea pentru realizarea unor exploatații viabile așa cum noi am avut și le-am distrus, iar acum, din totalul exploatațiilor celor 27 de state membre ale UE, respectiv de 12.229 mii ferme, România deține 3.856 mii, aproximativ 31%¹⁾.

Astfel, agricultura României este un sector cu un considerabil potențial – dar nu în actualele condiții. În perioada tranziției, în ciuda condițiilor naturale generatoare de prosperitate și a abundenței forței de muncă, România a devenit un net importator de alimente²⁾.

II. Politica structurată în strategii și reforme

STRUCTURILE agrare sunt de fapt expresia sintetică a mărimii și dimensiunii exploatațiilor. În timp ce mărimea exploatației desemnează capacitatea de producție – determinată de volumul resurselor de producție și de gradul de folosire – în condițiile unei activități economice, dimensiunea exploatațiilor vizează întinderea suprafețelor de teren și/sau efective de animale. În acest context, este esențial pământul ca principal mijloc de producție în agricultură, întinderea suprafețelor de teren condiționează efectivele de animale, volumul și proporțiile celorlalte resurse materiale și umane pentru realizarea producției în condiții de economicitate.

○ Dimensiunea exploatațiilor agricole condiționează de fapt utilizarea dotării și echipării tehnice, a tehnicii și tehnologiei recomandate de cercetarea științifică, mecanizarea, chimizarea, irigarea, dimensiunea exploatației creând cadrul de acțiune în producția agricolă și protecția mediului, corespunzător prevederilor diferitelor strategii și programe de dezvoltare.

○ În cadrul politicii Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă, ca măsură pentru dezvoltarea agriculturii se menționează „crearea de sisteme și structuri viabile de organizare, producția și gestionarea exploatațiilor agricole de dimensiuni optime, moderne, adecvate aplicării tehnicii și tehnologiilor eficiente în producția agricolă, specifice diferitelor condiții ecologice, luând în considerare pluralismul categoriilor de proprietate în agricultură; ajus-

*tarea structurală a producției agricole prin crearea unei structuri adecvate ramurilor și subramurilor agriculturii corespunzător potențialului resurselor funciare și ansamblului de factori pentru agricultură*³⁾.

Creșterea economică ar trebui, de asemenea, să diminueze tendința din România de a conserva pământul ca un factor de securitate socială, aceasta fiind și o recomandare a U.E. Având mai multe opțiuni pe piața muncii, proprietarii de pământ vor fi mai înclinați să vândă și să arendeze pământul, fapt care, la rândul său, va ajuta la atenuarea problemei excesivei fragmentări a terenurilor.

În cooperare cu Banca Mondială al cărei împrumut de 350 milioane de dolari pentru ajustarea sectorului agricol (ASAL) a fost condiționat și de „accelerarea privatizării fermelor de stat, inclusiv a complexelor mari de animale, a societăților agro-service și sistemelor de depozitare a cerealelor”, precum și de stabilirea bazei legale pentru o piață funciară eficientă, facilitând cumpărarea, vânzarea și arendarea pământului⁴⁾.

Strategia Națională prevede „**îmbunătățirea competitivității fermelor comerciale și de semi-subsistență, încurajarea cooperării și asocierii acestora, cu respectarea principiilor dezvoltării durabile, stimularea grupurilor de producători în vederea funcționării filtrelor de tip asociativ, accelerarea adaptării structurale și încurajarea fermelor de semi-subsistență să pătrundă pe piață; modernizarea exploatațiilor agricole; instalarea tinerilor fermieri; creșterea adaptabilității fermelor la condițiile de piață și cerințelor de mediu.**” De asemenea, „**îmbunătățirea mediului și a spațiului rural, consolidarea aplicării bunelor practici agricole, silvice și în industriile agroalimentare pentru asigurarea securității consumatorilor prin continuarea utilizării terenurilor agricole din zonele defavorizate și promovarea agriculturii durabile pentru menținerea viabilității spațiului rural; conservarea și îmbunătățirea stării resurselor naturale și a habitatelor prin încurajarea utilizării de metode de producție agricolă compatibile cu protejarea mediului, conservarea biodiversității și îmbunătățirea calității apei, solului și peisajului natural**”⁵⁾.

○ Programul Național de Dezvoltare Rurală (2007-2013) evidențiază că „distribuția exploatațiilor agricole prezintă un pronunțat caracter dual. Din totalul suprafețelor agricole aproape jumătate este lucrată de exploatații de subsistență care mențin eficiența agricolă generală la un nivel scăzut, contrabalansând realizările fermelor mari, care obțin, de altfel, rezultate bune și împiedicând consolidarea fermelor de semi-subsistență care ar putea deveni astfel unități agricole viabile și mai competitive. Fermele mici sunt reprezentate în principal de exploatațiile individuale în care proprietatea reprezintă principalul mod de deținere a unui teren agricol și în care se menține sistemul

de producție mixt. Fragmentarea excesivă a proprietății și lipsa asocierii între agricultori diminuează competitivitatea sectorului agricol⁶⁾.

Prin faptul că asigură mijlocul de trai al categoriilor vulnerabile ale populației, exploatarea de subzistență joacă un rol socio-economic esențial (50% din producție pentru consum propriu). În aceste condiții, măsura 1.4.1 prevedea sprijinirea fermelor agricole de semisubzistență⁷⁾.

○ Cartea Albă a Agriculturii din România menționează că „agricultura românească a evoluat mult în cursul ultimilor douăzeci de ani, atât în ceea ce privește producția, cât și structurile agricole, ceea ce i-a permis să fie din ce în ce mai performantă. Cu toate acestea, ea continuă să se caracterizeze prin puternice inegalități din cauza persistenței unei agriculturi de subzistență, esențiale pentru majoritatea populației rurale. Miza României rezidă în apariția unei economii rurale viabile și a unei amenajări teritoriale coerente. Pentru acest lucru, potențialul care îl are agricultura românească va trebui pe deplin mobilizat și valorificat pe viitor⁸⁾”.

○ Conform PNDR 2014-2020, pe teritoriul României se aflau 32,1% (3.859.040) din totalul exploatarea agricole din UE 27. Dimensiunea medie a unei exploatarea agricole românești (3,4 ha) este de peste 4 ori mai mică decât cea europeană (14,3 ha), iar gradul de fragmentare este unul foarte ridicat, deținând în medie 4,5 parcele. Un decalaj mare față de UE 27 există și în cazul dimensiunii economice care este de 9,4 ori mai mică (2700,2 euro) producție standard în România față de UE 27 (25.450 euro).

Conform RGA 2010, față de 2002 la nivel național modificările structurale nu au fost semnificative. Astfel, fermele mici, sub 5 ha, reprezintă 92% din totalul exploatarea și utilizează 29,7% din SAU. Fermele peste 50 ha mult mai puține la număr (aproximativ 21.000) gestionează 52% din SAU.

○ O particularitate a agriculturii românești o reprezintă dualitatea modului de gestionare a suprafeței agricole: jumătate din SAU este gestionată de exploatarea agricole de tip comercial, eficiente și competitive, iar cealaltă jumătate revine fermelor de subzistență și semisubzistență. Doar 15% din proprietăți sunt înregistrate în prezent în Registrul de Carte funciară⁹⁾.

○ Deși au existat aceste prevederi, politicile agricole ale tranziției au fost deficitare în ceea ce privește reflectarea proceselor economice din România, folosirea conceptelor și principiilor științifice de fundamentare a mecanismelor de aplicare, precum și a calculului de impact asupra performanțelor agriculturii. Au fost aplicate uneori mecanisme și programe elaborate de firme de consultanță străine, fără calcule de impact bazate pe realitățile românești

și fără participarea directă a specialiștilor români la elaborarea lor.

Restructurarea și promovarea investițiilor sunt condiții de bază pentru creșterea competitivității agricole. Nu se poate face agricultură comercială eficientă fără investiții și fără organizarea exploatarea în unități de dimensiuni care să asigure folosirea tehnologiilor moderne¹⁰⁾.

III. Structurile agrare – rol și funcții

STRUCTURI agrare raționale pot fi considerate numai atunci când pământul – ca principal mijloc de producție – este organizat și amenajat pentru a permite încorporarea unui cât mai mare coeficient de capitalizare, muncă și conducere, în vederea obținerii unor rezultate cantitative, calitative și economice cât mai ridicate în cadrul concurenței naționale și mondiale.

În acest context, problema pertinentei opoziției conjuncțiilor mica proprietate – marea exploatarea, se poate rezolva numai considerând complementare cele două forme, corespunzător specificului fiecărei zone natural-economice, a evoluției istorice și stadiului în care s-a ajuns în dezvoltarea social-economică¹¹⁾.

○ Pentru realizarea structurilor agrare, factorii definitori sunt dimensiunea și mărimea exploatarea. Dimensiunea se reprezintă prin capacitatea de producție a exploatarea exprimată prin suprafața de teren și numărul de animale, respectiv latura cantitativă a procesului de producție, în timp ce mărimea constituie latura calitativă a activității economice, nivelul intensificării producției. Capacitatea de producție, a ansamblului de resurse materiale, umane și fi-

nanciare, reflectă limita superioară a mărimii exploatației agricole reflectată în nivelul randamentelor, costurilor de producție și a profitului, exprimând eficiența folosirii capacității de producție a exploatației în condițiile unei dimensiuni. Pământul ca principal mijloc de producție are un rol esențial pentru că în funcție de mărimea suprafețelor de teren și tehnologiei de producție practicate sunt proporționate și celelalte resurse materiale și de forță de muncă.

○ Ca urmare, dimensiunea exploatației agricole definită prin suprafață sau/și prin efectivele de animale constituie expresia cea mai elocventă a mărimii exploatației agricole, oferind condiții pentru punerea în valoare a celorlalte resurse existente și un anumit nivel al veniturilor. Este considerată o dimensiune mai mare ca favorizantă a creșterii gradului de ocupare a forței de muncă, a capitalului fix și circulant, a sistemelor de agricultură folosite cu consecințe directe și benefice asupra viabilității economice și sociale a exploatațiilor agricole.

Ceva mai mult, în condițiile reformei, diversificarea formelor de proprietate și de folosire a terenurilor reprezentate de statistică, reflectă proprietatea, și nu modul de folosire în cadrul exploatațiilor până la efectuarea recensământului agricol din 2002 și apoi din 2010.

Structurile agrare ale agriculturii românești au fost realizate printr-un sistem de legi¹²⁾ integrate procesului de privatizare, exploatațiile agricole fiind considerate ca „*forme complexe de organizare a proprietății prin care se pun în valoare pământul, animalele și celelalte mijloace de producție, interconectate într-un sistem unitar, în vederea executării de lucrări, prestări de servicii și obținerii eficiente de produse agricole: diferențierea exploatațiilor agricole fiind în funcție de natura juridică a acestora, forma de proprietate, natura activității pe care o desfășoară și dimensiunea acestora. Astfel, exploatațiile agricole se consideră că pot fi comerciale sau familiale.*”

○ S-a considerat că societățile comerciale pentru **sectorul vegetal**: cereale, plante tehnice și medicinale în zona de câmpie 110 ha și în zona de deal 50 ha, pajști naturale și culturi furajere pentru zona de munte 25 ha, legume 2 ha, plantații pomi și pepiniere 5 ha, căpșunării, arbuști fructiferi 1 ha, plantații vii și hamei 5 ha, sere și solarii 0,5 ha, ciupercării 0,2 ha; pentru **sectorul animalier**: vaci 15 capete, bovine la îngrășat 50 capete, oi sau capre 300 capete, cai de rasă 15 capete, cai de îngrășat 50 capete, porci 100 capete, iepuri 500 capete, animale de blană 100 capete; pentru **sectorul piscicol**: bazine puiet peste 10 ha, bazine pentru consum 20 ha, păstrării 1 ha.

○ Exploatațiile sub aceste limite au fost considerate ferme familiale în care producția obținută este utilizată pentru consumul propriu, iar surplusul este comercia-

lizat, activitățile în cadrul exploatației fiind realizate în principal de către membrii familiei.

Ca ferme medii/mici se consideră cele cu dimensiunea economică între 2-4 UDE (cu media de 4,5 ha pentru grupa 2-4 UDE și 9,4 ha pentru grupa 4-6 UDE). Venitul unei unități de dimensiune economică este de 1.200 euro, determinată pe baza marjei brute standard a exploatației (Decizia CE 85/37/CEE) și reprezintă un mod unitar de exprimare a dimensiunii economice a unei exploatații agricole.

În prezent, conform Legii nr. 37/2015 privind clasificarea fermelor și exploatațiilor agricole, sunt definite astfel¹³⁾:

- a) sub 1.999 euro — ferme de subzistență care produc în totalitate pentru consumul propriu;
- b) 2.000 — 7.999 euro — ferme de semi-subzistență care își asigură consumul propriu și o mică parte din producția agricolă ce o comercializează;
- c) 8.000 — 49.999 euro — ferme comerciale mici care comercializează mai mult de 50% din producția agricolă pe care o realizează;
- d) 50.000 — 999.999 euro — ferme comerciale/exploatații agricole mijlocii care își comercializează întreaga producție agricolă pe care o realizează;
- e) peste 1.000.000 euro — ferme comerciale/exploatații agricole mari care își comercializează întreaga producție agricolă pe care o realizează.

○ Fermele de semi-subzistență prevăzute la alin. (1) lit. b pot procesa din producția proprie produse tradiționale, cu respectarea prevederilor legale în vigoare.

Fermele și exploatațiile agricole prevăzute la alin. 1 (lit. c-e) reprezintă forme de comasare a terenurilor agricole și pot dispune și de unități proprii de procesare, cu respectarea prevederilor legale în vigoare.

Pentru stabilirea dimensiunilor economice a fermelor și exploatațiilor agricole se vor utiliza calculațiile MBS și a UDE pe unitatea de suprafață și cap de animal, aprobate prin ordin al ministrului agriculturii și dezvoltării rurale.

○ În aceste condiții, așa cum sublinia Marin Popescu, considerăm că trebuie depășite atât romantismul agrar, cât și subevaluarea posibilităților ei de a contribui la revigorarea agriculturii. Fără a subaprecia efectele pozitive ale economiei de scală, generate de exploatațiile de mai mari dimensiuni care le justifică prezența în configurația viitoare a agriculturii a României, menționăm o serie de avantaje ale exploatațiilor familiale și împrejurări de care trebuie să se țină seama în politica agricolă:

- a) temperează exodul populației rurale spre centrele urbane și evită „deşertificarea” care s-a produs în alte țări, cu efecte nedorite din multe puncte de vedere;
- b) evită polarizarea producătorilor agricoli, favorizând formarea clasei mijlocii;
- c) exploatațiile familiale ar putea cel mai bine să acțio-

neze ca agenți socio-economici care să mențină așezările umane pe întreg teritoriul național, să stimuleze dinamismul socio-economic al comunităților rurale, să modeleze și să dezvolte peisajul rural;

- d) în exploatațile familiale sunt scăzute așa-numitele costuri de tranzacție, respectiv cele provocate de angajarea forței de muncă, de supravegherea și controlul ei etc. Acesta este un avantaj față de exploatațile mari bazate pe muncă salariată și chiar asociativă, care se reflectă pozitiv în costurile totale, diminuând sau anihilând avantajul de scală;
- e) exploatațile familiale desfășoară o activitate mai „prietenosă” cu natura, cu mediul înconjurător, la aceasta contribuind mai strânsă legătură a agricultorului cu pământul care îi aparține, inclusiv sentimentală, ceea ce contribuie la realizarea unei agriculturi durabile;
- f) exploatațile familiale au o mare capacitate de rezistență și de adaptare la diferite conjuncturi economice, sociale, politice. Această particularitate este favorizată de tripla identitate a agricultorului – de proprietar de pământ, de manager și de om de afaceri, care conduce activitatea exploatației investind capital, și de muncitor – din care rezultă celei trei forme de venit: rentă pentru pământ, profit pentru capitalul investit și salariu pentru munca prestată. În împrejurări dificile, pentru a rămâne în agricultură, el poate renunța la rentă, se poate resemna cu o rată a profitului sub cea medie și cu un salariu minim, suficient pentru a-și satisface nevoile sale de bază. O asemenea rezistență este mai greu de realizat de exploatațile nefamiliale mari, fapt dovedit și de experiența țării noastre;
- g) în aceeași ordine de idei, menționăm și posibilitățile mai mari de reprofilare a producției exploatațiilor familiale în funcție de semnalele pieței, flexibilitatea, capacitatea de restructurare și de adaptare la schimbările produse în mediul ambiant;
- h) în favoarea exploatațiilor familiale pledează și infirmarea unor teze cu largă circulație în anumite perioade și țări. Teza potrivit căreia inovațiile tehnologice, considerate a fi motorul cel mai important al producției, ar fi posibile numai în exploatațile mari este infirmată de datele statistice care arată că ferma familială este forma dominantă de organizare agricolă în SUA și în celelalte țări dezvoltate; faptul că exploatațile familiale din aceste țări și-au sporit dimensiunile pe măsura inducerii progresului tehnologic, continuând să-și păstreze caracterul familial în marea majoritate a cazurilor¹⁴⁾.

○ În lipsa unei gândiri privind crearea și evoluția exploatațiilor agricole nou create prin aplicarea

legilor fondului funciar care au reconstituit dreptul de proprietate până la limita de 50 ha de teren arabil și 30 ha teren împădurit (inițial conform Legii nr. 18/1991 limita minimă era de 0,5 ha și maximă de 10 ha de familie în echivalent arabil) ajungându-se în 15 ani de la aplicarea Legii la situația ca, la 1.01.2005, din suprafața totală de reconstituit de 10.194 mii ha s-a realizat 9.782 mii ha (96%). S-a constatat că restructurarea agriculturii pentru trecerea la economia de piață prin reconstituirea proprietății private, fiind un proces dinamic, de durată și deosebit de complex, mai ales prin lipsa de coordonare și lichidarea activităților de cadastru și organizarea teritoriului de la Ministerul Agriculturii.

În condițiile structurilor agrare actuale, nu se realizează dezvoltarea scontată, productivitatea optimă a terenurilor, a dotării și echipării tehnice a capitalului și a forței de muncă.

○ Pentru că trebuie asociate noțiunile de proprietate și exploatare economică fără de care nu se poate înțelege și realiza funcțiile agriculturii: produsele agro-alimentare, gospodărirea optimă a resurselor de pământ și apă, nu se poate realiza decât în cadrul unor structuri agrare economice, competitive și viabile. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, în afara celor două funcții de bază ale proprietății – posesia și dispoziția, „trebuie subliniată cea de a treia – folosința corespunzătoare prevederilor legale, respectiv a cerințelor societății, care este esențială”.

În acest context, în situația actuală a polarizării celor două categorii de exploatații – foarte mari și foarte mici (și lipsa exploatațiilor mijlocii, familiale), trebuie adoptată tratarea diferențiată a acestora în realizarea producției concomitent cu continua favorizare a procesului de asociere, dar acum soluția este cooperarea, care poate asigura progresul tuturor categoriilor de producători agricoli și acum, și în viitor, așa cum arată experiența țărilor europene dezvoltate.

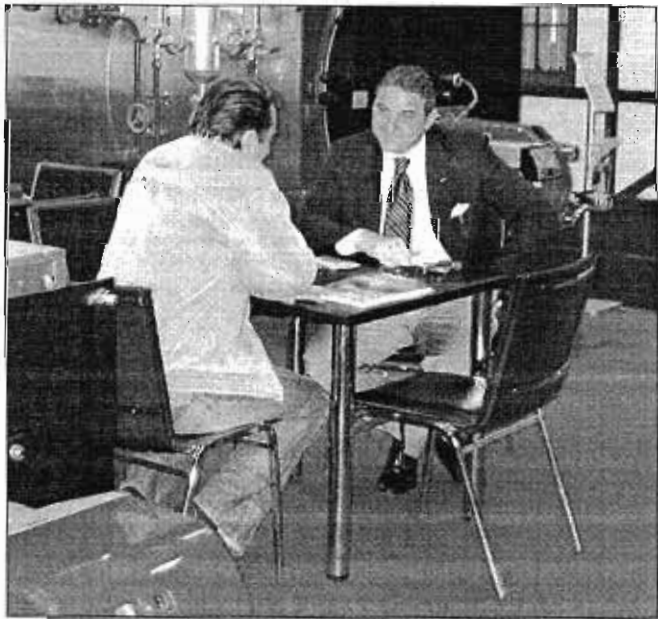
IV. Structurile agrare în ultimii 25 de ani

ÎN principiu și într-o evoluție normală, oricărui mod de producție sau perioade istorice îi corespunde o anumită structură agrară, de organizare economică, juridică și teritorială, dat fiind că procesul de producție agricolă este un proces de adaptare și transformare a naturii potrivit gradului de dezvoltare tehnică, economică și socială atins de societate. Această structură agrară într-o evoluție normală corespunde unui efort lent de generații care și-au repartizat, amenajat și organizat teritorial, desigur nu de la început, pe baza unui plan ingineresc, dar printr-un efort îndreptat constant spre același scop, condiționat de aceleași cerințe, prin tatonări și ajustări neconținute, eșecuri și reușite îndelung repetate pentru armonizarea folosirii resurselor funciare cu cerințele societății, pentru raționala și armonioasa dezvoltare a spațiului rural.

○ Diversitatea structurilor agrare a fost condiționată total sau parțial de evoluția social-istorică și condițiile natural-economice în toate țările europene. Rămâne însă o particularitate esențială a țărilor apusene, continuitatea procesului de dezvoltare, comasare, dotare și acumulare de capital a fermelor familiale și a cooperăției de aprovizionare și desfacere a producție – comparativ cu cele rășăritene unde continua repetare a reformelor agrare a avut implicații în ceea ce privește viabilitatea structurilor agrare familiale și cooperatiste.

Problema este mai evidentă în România, acum, după a 7-a reformă agrară (Legea nr. 18/1991 – legea fondului funciar și legislația conexă)¹⁵⁾, când în locul unor masive funciare compacte, comasate, cu folosințe de teren optim amplasate și dimensionate – pe baza pretabilității terenurilor pentru diferite folosințe și favorabilitatea solurilor pentru diferite culturi – cu ferme și exploatații profilate, rațional organizate, totul s-a pulverizat în circa 47 milioane de parcele, reluând astfel procesul început în urmă cu 150 de ani de crearea a gospodăriilor de subzistență, urmând ca pe măsura selectării elitelor, în condițiile liberei circulații a pământului și a economiei de piață, să se realizeze exploatații familiale viabile de mărime mijlocie și mare, așa cum există în vestul Europei ca urmare a unui proces continuu de dezvoltare și consolidare a acestora.

○ Subliniem că în România a existat „în tradiție” ca la fiecare reformă agrară să se distrugă acumulările realizate, așa cum s-a întâmplat la reforma agrară din 1945, care a distrus acumulările exploatațiilor mijlocii și mari, reforma agrară pentru cooperativizare (1949-1962), care a distrus acumulările gospodăriilor țărănești, iar reforma agrară din 1991 a distrus acumulările realizate în cadrul co-

operativelor agricole de producție, întreprinderilor agricole de stat, a complexelor industriale, a sistemelor de irigații, desecări și combaterea eroziunii solului, precum și a structurilor organizatorice existente în ferme și exploatații cu terenuri comasate, profilate, dotate și echipate optim, amplasate și organizate.

Această evoluție/involuție timp de 25 de ani atestă că măsurile întreprinse în agricultură după evenimentele din decembrie 1989, respectiv politica agrară – dacă a existat – a fost un eșec.

Astfel, prin aplicarea Legii fondului funciar nr. 18/1991 și a legislației conexe, s-a realizat o structură agrară polarizată – pe de o parte proprietarii cu micile proprietăți, iar pe de altă parte marile exploatații rezultate prin asociere, arendare, concesiune sau vânzare a terenurilor agricole. Și unele, și altele au fost considerate pentru o evidență unitară ca ferme și exploatații agricole și respectiv un cadru unitar pentru implementarea programelor cu finanțare din bugetul național și din fonduri comunitare. Se pot considera atât ferma, cât și exploatația agricolă ca un sistem de producție în care, combinând diferiți factori de producție – pământul, capitalul, munca – se realizează diferite produse pentru consumul propriu și pentru vânzare, pentru realizarea unui profit cât mai mare¹⁶⁾.

Sumara enunțare evidențiază că pentru utilizarea factorilor de producție și a tehnologiilor moderne micii proprietari care dispun de puțin capital și credit pentru procurarea factorilor de producție (tractoare, îngrășăminte, pesticide etc.) nu sunt în măsură să adopte tehnologiile moderne, astfel că mărimea suprafețelor cultivate prin asociere rămâne strategia principală pentru creșterea producție agro-alimentare. Aceasta, pentru că trebuie să înțelegem definitiv că restabilirea și stabilirea dreptului de proprietate nu înseamnă a reveni la înapoierea modului de cultură tradițional^{17) 18)}.

Deși gospodăria agricolă nu este sinonimă cu exploatația agricolă, deține partea covârșitoare a suprafețelor de teren, a efectivelor de animale și a altor capacități de producție, se consideră că trebuie depășite atât romantismul agrar, cât și subevaluarea posibilităților ei de a contribui la revigorarea agriculturii. Dar este esențială că pot să acționeze ca agenți socio-economici care să mențină așezările umane, să stimuleze dinamismul socio-economic al comunităților rurale și să dezvolte spațiul rural. În favoarea exploatației familiale pledează și infirmarea unor teze care considerau că inovațiile tehnologice ar fi posibile numai în exploatațiile mari este infirmată de datele statistice care arată că ferma familială este forma dominantă de organizare în SUA și în celelalte țări dezvoltate; faptul că exploatațiile familiale din aceste țări continuă să-și păstreze caracterul familial și-au sporit dimensiunile pe măsura introducerii progresului tehnologic continuând să-și păstreze caracterul familial în marea majoritate¹⁹⁾.

Și totuși, nu trebuie să uităm că, deși agricultura este un element de stabilitate, de echilibru social, dispariția marilor exploatații și ferme (CAP, IAS, stațiuni) la care se puteau

aplica tehnologiile moderne, a produs dezechilibre enorme înlocuind marele producător cu micul agricultor.

○ O precizare se impune: gospodăria agricolă constituie unitatea economică a producției și a consumului bunurilor în raport cu cerințele familiei, în timp ce exploatarea agricolă este unitatea de producție tehnică și economică pentru punerea în valoare a pământului și poate fi din terenuri în proprietate, din terenuri arendate sau în custodie (locatie) pentru realizarea producției în condiții de economicitate. Astfel, exploatarea agricolă se poate considera ca un sistem de producție în care, combinând diferiți factori de producție – pământul, capitalul, munca – se realizează diferite produse în scopul vânzării pentru realizarea unui profit cât mai mare, cât și pentru consumul propriu.

○ Exploatarea agricolă, ca unitate de observare statistică, este definită în Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului ca o singură unitate atât din punct de vedere tehnic, cât și economic, cu o structură de conducere unică și care desfășoară activități agricole, fie ca activitate principală, fie ca activitate secundară. Exploatarea agricolă desfășoară o activitate productivă din care se obțin produse agricole sau activitate de menținere a suprafețelor agricole în bune condiții de mediu.

Esențial este că realizarea unei competitivități ridicate și diversificarea produselor agro-alimentare au fost și rămân condiții de bază pentru menținerea agriculturii naționale ca principal furnizor de produse pentru populație și a disponibilităților pentru export.

○ Lipsa unei strategii și a unei politici agrare bazate pe funcțiile pieții pentru o finanțare substanțială

Clădirea Institutului de Studii și Proiectări Agricole ISPA – care așteaptă reînființarea pe Bd. Expoziției

continuă pentru a fi competitivă a făcut ca intervențiile să fie disperate fără să fie analizate consecințele de viitor ale măsurilor aplicate, începând cu privatizarea accelerată și concesiunea, ceea ce a determinat distrugerea acumulărilor realizate în jumătate de secol și migrația forței de muncă.

Situația persistă și acum, după 25 de ani de la evenimentele din decembrie 1989. Soluția adoptată în concordanță cu politica agricolă comună prin PNDR 2014-2020 pentru subvenționarea și promovarea investițiilor pentru concentrarea producției agricole în exploatarea mijlocii și mari nu este soluția optimă în etapa actuală pentru condițiile structurilor agrare din România. Sistemul subvențiilor pentru gospodăriile mijlocii și mari – așa cum a fost aplicat în Germania și Italia, în condițiile aplicării planului Mansholt și a politici agricole comune, a fost posibil în condițiile în care pentru excedentul de forță de muncă avea asigurate locuri de muncă de dezvoltare a altor ramuri ale economiei, ceea ce nu concordă cu situația din România, unde dezinustrializarea a dus la distrugerea echilibrului social și migrația în alte țări.

Și ceva mai mult, este confirmat că numai politicile de piață nu pot rezolva dezvoltarea multifuncțională a agriculturii, a problemelor sociale și a disparității zonale a spațiului rural.

Ori, este specificul teritoriului României ca 2/3 să fie în zonele de deal și munte, unde se află majoritatea satelor și comunelor, astfel că soluția este o politică diferențiată zonal, având în prim plan condiția socială a populației din aceste zone, sistării depopulării, respectiv distrugerea satelor, leagănul istoriei și civilizației românești. Deci, nu ignorarea potențialului gospodăriilor țărănești, ci crearea condițiilor pentru valorificarea mai deplină a resurselor naturale, materiale, a forței de muncă și tradiție de care dispunem.

Lipsei de sprijin a acestora datorăm de fapt extinderea procesului de vânzare a terenurilor către persoane străine²⁰.

○ Soluția general adoptată de concentrare a terenurilor și a efectivelor de animale nu este singura. Se poate realiza concentrarea producției prin cooperatie, care să asigure depozitarea, procesarea și comercializarea producției în avantajul tuturor producătorilor agricoli.

Și confirmarea o avem în zonele agricole din zona de câmpie, unde s-a realizat concentrarea și specializarea în mari exploatarea, dar unde sunt cele mai sărace sate și locuitori. Și aceasta, pentru rolul lor deosebit în asigurarea securității alimentare pentru populația rurală care reprezintă 45%²¹.

Analiza structurilor agrare în ultimii 25 de ani atestă că succesiunea de legi în numele privatizării au făcut ca datele statistice să marcheze în principal continua diminuare a fondului funciar agricol și producția agricolă realizată. Datele devin edificatoare numai după anul 2000 privind structurile agrare în condițiile apariției unei diversități de producători

Tabelul nr. 1

Evoluția fondului funciar în perioada 1990-2013

Categoria de folosință		1990	1995	2000	2002	2005	2007	2010	2013
Total	mii ha	23839,1	23839,1	23839,1	23839,1	23839,1	23839,1	23839,1	23839,1
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
Agricolă	mii ha	14769	14797,2	14856,8	14836,6	14741,2	14709,3	14634,4	14611,9
	%	100	100,2	100,6	100,5	99,8	99,6	99,1	98,9
Arabilă	mii ha	9450,4	9337,1	9381,1	9398,5	9420,2	9423,3	9404	9389,3
	%	100	98,8	99,3	99,5	99,7	99,7	99,5	99,4
Pășuni	mii ha	3262,5	3392,4	3441,7	3423,9	3364	3330	3288,7	3274
	%	100	104,0	105,5	104,9	103,1	102,1	100,8	100,4
Finețe	mii ha	1465,4	1497,6	1507,2	1513,6	1514,6	1531,5	1529,6	1541,9
	%	100	102,2	102,9	103,3	103,4	104,5	104,4	105,2
Vii și pepiniere viticole	mii ha	277,4	292,4	272,3	259,6	224,1	218	213,6	210,3
	%	100	105,4	98,2	93,6	80,8	78,6	77,0	75,8
Livezi și pepiniere pomicele	mii ha	313,4	277,6	254,6	240,9	218,2	206,6	198,6	196,5
	%	100	88,6	81,2	76,9	69,6	65,9	63,4	62,7
Terenuri neagricole total	mii ha	-	-	8982,2	9002,5	9097,9	9129,8	9204,6	9227,2
	%			100	100,2	101,3	101,6	102,5	102,7
Păduri și altă vegetație forestieră	mii ha	6685,4	6680,2	6457,3	6663,1	6742,8	6740,9	6758,1	6742,1
	%	100	99,9	96,6	99,7	100,9	100,8	101,1	100,8
Ocupată cu ape, bălți	mii ha	903,6	889,8	867,8	851,7	841,4	849,9	833,9	836
	%	100	98,5	96,0	94,3	93,1	94,1	92,3	92,5
Ocupată cu construcții	mii ha	622,3	627,2	632,9	635,9	657,1	685,7	728,3	758,3
	%	100	100,8	101,7	102,2	105,6	110,2	117,0	121,9
Căi de comunicații și căi ferate	mii ha	388,9	396,2	388,1	390	391,1	390,1	388,9	389,9
	%	100	101,9	99,8	100,3	100,6	100,3	100,0	100,3
Terenuri degradate și neproductive	mii ha	-	-	636,1	461,8	465,5	463,2	495,4	500,9
	%			100	72,6	73,2	72,8	77,9	78,7
Alte suprafețe	mii ha	1481,1	1471,9	-	-	-	-	-	-
	%	100	99,4						

agricoli²²⁾ și a unei continue dezordini teritoriale în lipsa activității cadastrului și a organizării teritoriului agricol²³⁾.

Astfel, se constată că, în perioada 1990-2014 (Tabelul nr. 1), suprafața agricolă a țării s-a redus cu 157.100 ha, suprafața arabilă cu 61.100 ha, plantațiile de vii cu 67.100 ha și plantațiile pomicole cu 116.900 ha. □

prof. univ. dr. ing. **Ion BOLD**,
dr. ing. **Vili DRĂGOMIR**,
dr. ing. **Gheorghe LĂCĂTUȘU**

¹⁾ Conform datelor publicate de către Uniunea Europeană, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture>

²⁾ Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare – OECD Evaluarea politicilor agricole, România, MAA 2000, Editura Profitul Agricultor, p. III

³⁾ Guvernul României – Departamentul pentru Reforma Administrației Publice Centrale, Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă, Editura Nova, București, 1999

⁴⁾ OECD (Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare), Centru OECD pentru cooperare cu statele non-membre, Evaluarea politicilor agricole – România, Editat M.A.A., 2000, p. 26, Ibidem p. 118

⁵⁾ Guvernul României – Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile; Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare – Centru Național pentru dezvoltare Durabilă, Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2013-2020-2030, București, 2008, p. 114

⁶⁾ MAPDR, Strategia agricolă și rurală 2009-2013 (Programul Național de Dezvoltare Rurală pentru perioada 2007-2013), p. 26

⁷⁾ Ferma de semi-subsistență este ferma care produce, în principal pentru consumul propriu, dar care comercializează și o parte din producția realizată. Dimensiunea economică poate varia între 2-8 UDE.

⁸⁾ Camera Franceză de Comerț, Industrie și Agricultură din România, Cartea Albă a agriculturii din România, Editura CCIFER, București.

⁹⁾ MADR, Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020, 1 iulie 2014, p. 65-65

¹⁰⁾ Leticia Zahiu, s.a., Structurile agrare și viitorul politicilor agricole, Editura Economică, 2003, p. 317 și 327

¹¹⁾ I. Bold, A. Crăciun, Structuri agrare în lume – Europa, Editura Mitron, Timișoara, 1996

¹²⁾ Legea nr. 36/1990 privind societățile comerciale, M.O. p. I, nr. 126 din 17 noiembrie 1990.

Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură, M.O., Partea I, nr. 97 din 6 mai 1991.

Legea 16/1994 – legea arendării, M.O. P. I, nr. 91 din 7 aprilie 1994, modificată prin Legea nr. 65/1998, M.O. P. I, nr. 126 din 26 martie 1998. OUG nr. 157/2002, M.O. P. I, nr. 850 din 25 noiembrie 2002 aprobată prin Legea 350/2005, M.O. P. I, nr. 526 din 22 iulie 2003.

OUG 108/2001 privind exploatațile agricole, MO Partea I, nr. 362 din 30 iunie 2001, completată prin Legea 166/2002, MO Partea I, nr. 362 din 16 aprilie 2002 și Legea 137/2004, MO Partea I din 4 mai 2004.

Legea nr. 268/2001 privind privatizarea societăților comerciale și înființarea Agenției Domeniilor Statului, MO P. I, nr. 299 din 7 iunie 2001
Legea 277/2004 privind constituirea, recunoașterea și funcționarea grupurilor de producători pentru comercializarea produselor agricole silvice și piscicole, MO Partea I, nr. 580 din 30 iunie 2004.

Legea 566/2004 a cooperăției agricole, MO Partea I, nr. 1236 din 22 decembrie 2004.

Ordinul MA 302/2005 privind realizarea Registrului fermelor, MO Partea I, nr. 401 din 12 mai 2005

Legea 231/2005 privind stimularea investițiilor în agricultură, MO Partea I, nr. 608 din 13 iulie 2005

¹³⁾ Legea 37/2015 privind clasificarea fermelor și exploatațiilor agricole, MO nr. 172, din 12 martie 2015

¹⁴⁾ Marin Popescu, Lecții ale tranziției – Agricultură 1990-2000, Editura Expert, 2001, p. 84-85

¹⁵⁾ Legea nr. 18/1991 din 19 februarie 1991, Legea fondului funciar, MO P. I, nr. 37 din 20 februarie 1991;

Legea nr. 189 privind modificarea și completarea legii fondului funciar, MO Partea I, din 4 noiembrie 1997;

Legea nr. 1/200 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și cele forestiere, MO P. I, din 12 ianuarie 2000;

Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniul proprietății și justiției, MO P. I, nr. 653 din 22 iulie 2005.

¹⁶⁾ Exploatația agricolă este o unitate tehnico-economică de sine stătătoare, cu o gestiune unică și care desfășoară activități agricole, prin utilizarea suprafețelor de teren și/sau creșterea animalelor sau activități de menținere a terenurilor agricole în bune condiții agricole și de mediu, fie ca activitate principală fie ca activitate secundară (Anuarul statistic 2013).

Ferma agricolă este unitatea economică de bază pentru producția agricolă formată din terenul agricol și/sau incinta în care se află construcțiile, spațiile de depozitare, utilajele și echipamentele agricole, alte anexe, animale și păsări, precum și utilitățile aferente care concurează la desfășurarea activităților agricole (Legea 37/11 martie 2015 privind clasificarea fermelor și exploatațiilor agricole, MO P. I, nr. 172/12.03.20015, art. 1, alin. 2, pct. a)

Fermele și exploatațiile agricole pot avea unul sau mai mulți proprietari și pot fi proprietate privată sau asociativă, iar forma lor juridică este în conformitate cu prevederile din legislația în vigoare (Ibidem art. 2(1)).

În concordanță cu acestea, fermier înseamnă o persoană fizică sau juridică sau o formă asociativă de persoane fizice sau juridice, indiferent de statutul juridic al acesteia, a cărei exploatație se situează pe teritoriul României și care desfășoară o activitate agricolă (OUG nr. 3/2015)

¹⁷⁾ I. Bold, Agricultură încotro?, Revista "Tribuna economică", nr. 18, 22 și 23, București 1991

¹⁸⁾ I. Bold, A. Crăciun, Exploatația agricolă – Organizare – Dezvoltare – Exploatare, Editura Mitron, Timișoara 1994 și 2001

¹⁹⁾ M. Popescu, Lecții ale tranziției – Agricultură 1990-2000, Editura Expert, 2001

²⁰⁾ I. Luca, Piața funciară și securitatea alimentară din România, Ibidem, p. 402

²¹⁾ C. Alexandri, Evaluarea impactului structurilor agricole asupra securității alimentare din România, în dezvoltarea durabilă a economiei agro-alimentare și a spațiului rural – Evaluări și direcții strategice, IEA, Ed. Academiei, București, 2014, p. 198

²²⁾ A fost realizat Recensământul General Agricol în 2002 și 2010 precum și Anchete structurale în 2005 și 2007

²³⁾ Producătorii agricoli din România:

- Gospodării, ferme private, familiale, conform Legii nr. 18/1991;
- Societăți comerciale, conform Legii nr. 31/1990, republicată, cu modificările ulterioare;

- Societăți agricole și alte forme de asociere în agricultură, conform Legii nr. 36/1991;

- Societăți cu Răspundere Limitată (SRL), înființate în baza Legii nr. 3/1990

- Exploatații agricole arendate conform Legii nr. 161/1994;
- Asociații conform Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații aprobată cu modificări și completări prin Legea 246/2005

- Societăți agricole comerciale prin concesionare, conform Legii nr. 268/2001

- Institut și stațiuni de cercetare, conform Legii 45/2008
- Cooperative agricole, conform Legii cooperăției agricole nr. 566/2004

- Întreprinderi individuale și familiale, înființate în baza OUG nr. 44/16 aprilie 2008

- Primării, consilii județene și comunale;
- Microîntreprinderi mici și mijlocii, recomandare CE 361/2003
- Exploatații ale persoanelor din alte țări conform Legii 17/2014.